

EUSKAL GRAMATIKA PUNTU BATEZ: AHALAZ ETA EZINAZ

Patxi Goenaga

EHU eta Euskaltzaindia

Lantxo honetan euskal gramatikak ahala eta ezina adierazteko eskaintzen dizkigun bidez ariko gara. Oraindik eginkizun dugu euskaraz aditzaren inguruan sortzen diren multzoen, aditz perifrasiaren, deskribapen oso eta erabatekoa. Horietako zenbait *ahal* eta *ezin* elementuez osatzen dira.¹ Esparru zabala da perifrasiarena. Hortaz, lerro hauek noiz-bait ekin beharko zaion azterlan eta deskribapen horretara hurbiltze modura uler bitez. Ez gara hemen murgilduko moduaren eta modalitatearen ur sakonetan ez eta ere partikula hauen izaera sintaktikoaren eztabaidan, xehetasun handietan behintzat ez. Esan nahi da deskribapen lan bat dela, batez ere.

Bestalde, helburu praktiko bat ere eman nahi zaio lan honi, zeren ahaleraren arloa izan ohi da euskara landu nahi duenari zalantza eta, beharbada, zailtasun gehien sortzen dizkietenarikoa. Gainera, ahala adierazteko bide bat baino gehiago dagoenez, eta hiztunaren ohiturak ere puntu honetan nabarmen aldatzen ari direnez, ez dut uste alferlana denik modu horiek ahalik eta era sintetikoenean aurkeztea eta, ahal dela, bide desberdin horien artean zer alde dagoen aztertzea, alderik baldin bada behintzat. Eta deskribapen honek euskara batuaren bidean lagungarri ere izan nahi luke.

Lanak hiru zati izango ditu. Lehenbizikoan, *ahalera* delako aditz moduak eskaintzen dizkigun gorabeherak jasoko dira: *joan {naiteke / nintekel / nintekeen}* forma-jokoaz mintzatuko gara. Hau *ahalera morfologikoa* dei genezake. Bigarren atalean, *ahal* eta *ezin* elementu lexikoez osatutako adizkien inguruan ariko gara (*joaten ahal naiz, joan ahal naiz, ezin joango naiz*, etab.). Hemen partikula horiek batzuetan modu partikulak direla defendituko dugu baina beste batzuetan aditzak direla. Eta, azkenik, hirugarren atalean, *ahalera sintaktikoa* dei litekeenaz jardungo dugu, hots, nominalizazio bidez ematen dugun ahaleraz (*ez daukat joaterik* modukoez).

¹ Honela zioen Azkuek ahalezkoaz ari zela: "Hay dos maneras de indicar la potencialidad: la una, muy sencilla, en el verbo infinitivo; la otra, un verdadero maremagnum, en la conjugación." (Azkue 1923: 765). Ikusiko dugun bezala, aski anabasa bada infinitibo direlakoekin ere.

1. Ahalera, aditz-modu gisa

Euskal gramatika guztietan jasotzen da ahalera dei daitekeen aditz modua. Ezaugarri nagusia **ezan*, **edin*, *egin*, **iron* laguntzaileaz baliatzea da. Euskara baturako Euskaltzaindiak (1973) bi lehenbizikoak hautatu zituen. *Egin* eta *iron*, horrenbestez, euskalki mailakoak izango dira.

Laguntzailearen erro desberdinaz gainera, ahaleraren beste ezaugarria *-(te)ke* morfemaren agerpena da: *etor daiteke*, *gerta dakioke*, *egin dezaket*, *eros diezazuket*... Atzizki hau, aipatu ditugun aditz laguntzaileekin ez ezik, bestelako aditz trinkoekin ere ageri zaigu: *nagoke*, *doazke*, *dakarke*, *dakike*, etab. Denborari dagokionez, berriz, hiru aukera ditugu: oraina (*etor daiteke*, *egin dezaket*...); iragana (*etor zitekeen*, *egin nezakeen*...) eta alegiazkoa (*etor liteke*, *egin nezake*...). Horrela aurkezten ditu Euskaltzaindiak (1987).

Aspektuari dagokionez, adizki hauek denak mota berekoak direla dirudi: ez-perfektuak. Aspektu atzizkirik gabe agertzen dira. Nolanahi ere, adizki hauek aspektuaren aldetik duten muga honek berekin dakar, esaterako, iraganarekin edo etorkizunarekin zerikusia duten zenbait *ñabardura* ezin aditzera emana: *etor ninteeen* bezalako forma batek aditzera ematen duen informazioa horixe da: *etorri* aditzaren ahalera dela eta iraganari dagokiola. Baina aspektuaren aldetik ez digu inongo informaziorik eskaintzen. Aspektu *ñabardurak* eman nahi izanez gero, perifrasiatarat jotzeak askoz egokiago dirudi: *eros nezakeen* iraganeko formaren ondoan hor ditugu bestelako perifrasiak: *erosi ahal izan dut* ([+PERF], [+ORAINA]), *erosi ahal izan nuen* ([+PERF], [+IRAGANA]), *erosi ahal izaten nuen* [-perf], [+iragana]), adibidez. Era berean, *eraman dezaket* formak ematen ez digun informazioa lor daiteke zenbaitetan perifrasiaren bidez: *eraman ahal dut*, *eramatan ahal dut*, *eraman ahal izango dut*... *Ahal* duten adizki hauei deitzen zien Azkuek (1923: 766) "potencialidad de infinitivo" (ikus, halaber, Rebuschi 1984: 246-249). Nominalizazioaren beharra dugunean ere *ahal* eta *ezin* hor ditugu: *egin ahal izatea*, *ezin egin ahal izatea*, etab.

Bestalde, Euskaltzaindiaren (1987) bereizketa ere, orainaldiaren edo iraganaldiaren (*dezaket*, *nezakeen*) eta alegiazkoaren (*nezake*) arteko bereizketa alegia, zenbaterainokoa den jakin behar litzateke. Hegoaldean ahalezko balioarekin darabilgu *nezake*, baina ez da hau Iparraldeko euskararen duen balioa (ik. Rebuschi 1984: 277), *ahal* edo *ezin* partikulaz lagunduta ez badator behintzat. Ithurry-ren *Gramatikan*, esaterako, ongi bereizten dira bi sailak: *dezake* eta *zezaken* "potentiel" deitzen dituen bitartean, *lezake* "conditionnel" da.

Gainera, *dezaket* / *nezake* formek, Hegoaldean ere, neutralizazioarako joera dutela pentsa liteke. OEH-ko datuek oso argi erakusten dute kontua. Bizkaierazko testuek kontraste nabarmena eskaintzen digute batzuen eta besteen maiztasunari begira: *lei* (230) vs. *daike* (83); *nei* (39), *da(g)iket* (30); *ginai* (35), *daikegu* (14), *dagikegu* (9); *lei-teke* (310), *daiteke* (19), *diteke* (17). Gipuzkerazko datuez galde egiten badugu, bestelako irudia lortuko dugu: *lezake* (182), *dezake* (278); *nezake* (95), *dezaket* (82); *genezake* (54), *dezakegu* (140); *liteke* 268 bider eta *diteke* 657 eta *daiteke*, 38 bider.

Datuok xeheki aztertu gabe ere joera zein den ikusten da:

Honelakoetan alegiazkoaren erabilera maiz kutsu distantziatu edo bigundu bat adierazteagatik egiten da, isilpeko nahi bazenu edo antzeko zerbait ulertzen dugula. Horrela abiatuak, mendebaleko hiztun batzuk alegiazko formak orainekoan ordeztu ohi dituzte, azkenak baztertuz (Euskaltzaindia 1987: 433)

Nolanahi ere, argi dago paradigmak eskaintzen digun ustezko hirukote horrek ez duela etekin handiegirik eskaintzen. Horregatik, ez da inongo arazorik bataren ordeztzea erabiltzeko, testuinguru jakin batzuetan ez bada.

Azkue ere ohartua zen kontu honetaz eta, besteak beste, *daiteke / liteke* bikotearen aurrean lehenbizikoaren sailekoen aldeko agertzen da (Azkue 1923: 777).

2. *Ahal* eta *ezin* elementu lexikoen bidez osatutako perifrasiak

Ahalera morfologikoan ez bezala, hemen ugari dira esamoldeak. Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batuan*, *ahal*-entzat hiru sarrera ematen dira funtsean: a) *ahal* izena izan daiteke: *ahalik ez dut; eginahalak egin*, etab; b) *ahal izan* aditza ere bada: *ahal baduzu, erosi ahal dituzunak*, etab; eta c) *ahal* partikula modala ere bada: *hilko ahal haiz!* bezalakoe-tan ageri dena hori litzateke. *Al* bai-ez erako galde-partikula ere hor dugu, batez ere gipuzkeraz erabilia, eta *ahal* berbera dela dirudien arren, gaur elementu berezizat har dezakeguna. Idazterakoan ere, galde partikula hau *al* gisa idatziko da eta gainerakoak, aldiz, *ahal* gisa. Galde-partikula honetaz ez gara hemen mintzatuko.

Ezin partikularen kasuan ere beste horrenbeste esan daitekeela dirudi: a) *ezin* izena da honako honen antzekoetan: *ezinak ez du legerik*; b) *ezin izan* aditza da *ezin baduzu, ezin ditut ikusi* eta holakoetan. Aditz honek, *ahal izan*-ek bezala, perpaus jokatu gabea gobernatzen duela esaten da, nahiz eta askotan perpaus osagarri hori gabe erabili. Eta c) partikula modaltzat har genezake honako honetan, adibidez: *ezin esango duzu horrelakorik*.² Orain arteko *Hiztegi Batuan*-en edizioan azken kategoria hau ez da jasotzen.

2.1. *Ahal* eta *ezin*, modu-partikulak

Har ditzagun gogoan honako adibide hauek:

- (1) a. Milla ta bosteun tximistak *birrinduko al abe (...)*! (Kirikiño, *Abarrak*, 102)
- b. *Ez ahal zaigu azkeneko aldiz mintzatu* Anabitarte jauna atzeriaz eta atzeritarrez! (Mixelena, *Idazlan guztiak. Liburuez* 2, 103)
- c. *Ez ahal duzu* ene alaba piltzar batentzat *hartzen!* (Larzabal, *Senperen gertatua*, 88)

Honako hauekin alderatzen baditugu, kontrastea begien bistakoa gertatzen da:

- (1') a. *Birrinduko* haute
- b. *Ez zaigu* azkeneko aldiz *mintzatu*
- c. *Ez duzu* ene alaba piltzar batentzat *hartzen*

Lafittek (1944: 412) adibide gehiago ematen ditu, bakoitza bere itzulpenarekin:

- (2) a. *ba ahal da norbait* ("il faut espérer qu'il y a quelqu'un")
- b. *ez ahal du salatu* ("il faut espérer qu'il ne l'a pas dénoncé")

² Zenbaitentzat harrigarri badira ere, geroaldiko forma hauek guztiz arruntak dira oraindik Urola aldeko euskaraz.

Edo 99. orrialdean:

- (3) a. *ez ahal nute ikusi?* ("Ils ne m'ont pas vu, j'espère?")
 b. *ba ahal da bertze holako joiarik* ("il y a bien, je pense, d'autres perles de ce genre?")

Ahal partikula dutenen eta holakorik ez dutenen artean dagoen aldea honako hau da: lehenbizikoek desira adierazten dutela, *ahal* gabekoek adierazpen soila egiten duten bitartean. Hala ere, *ahal* horrek bi balio eman diezazkioke perpausari. Lafittek bien arteko bereizketaren berri ematen digu:

- (4) a. *Bere aitetamak ikusi ahal ditu* («il faut espérer qu'il a vu ses parents») b. *ikusi ahal izan ditu* ("il a pu les voir")
 c. *Ez ahal du egun guzietan hola jaten* ("il faut espérer qu'il ne mange pas ainsi tous les jours")

(4a eta c)-n *ahal* partikulak desirazko edo uste (on)eko ñabardura ezartzen dio perpausari. (4b)-n, berriz, ahalera garbia adierazten da. Baina kasu honetan *ahal izan* aditza dela esango dugu. Horrenbestez, (4a eta c)-n *ahal* partikula modala da eta bere lana perpausaren oinarritzko esanahiari desirazko adiera gehitzea da. Desirazko esamolde hauek batez ere etorkizuneko formekin baliatzen dira, benetakoa desirak, oraindik gauza daitezkeenak izaten baitira, beraz etorkizunari buruzkoak. Baina (1, 3 eta 4)-ko adibi-deek argiro erakusten dute, geroaldiko adizkiekin ez ezik, gainerako adizkiekin ere zilegi dela *ahal* desirazko partikula modal hori erabiltzea.

Ahal modu partikulatza harturik, honako bikote hauek izango ditugu, goiko adibideen arabera:

- (5) a. egingo ahal du / egingo du c. egin ahal du / egin du.
 b. egiten ahal du / egiten du

Aspektuaren aldetik (5)-eko bikote bakoitzeko kideen artean ez litzateke alderik izango, desirazko modalitateari dagokion hori ez bada, eta hori *ahal* partikulari zor zaio. Hala ere, *ahal* horren balioa desiraren eta ahalaren arteko zerbait dela esan behar da. Izan ere, *egiten ahal du* eta *egin ahal du* adizkiak ez dira nahi eta ez beti desirazkotzat hartzen. Ahalezko soiltzat ere har daitezke eta hala hartzen dira gehienetan. Hain zuzen, bi adizki horiek Iparraldean eta Mendebaldean, hurrenez hurren, *egin dezake*-ren ordain gisa erabiltzen dira, batez ere. Problema da Mendebaldeko euskaldunentzat *egin ahal du* bezalakoak, ahala adierazteko erabiltzen direnean, ez direla aspektu burutukotzat interpretatzen, *egin dezake* gisa baizik, hots, forma ez-perfektu gisa. *Ahal* modala balitz, *egin ahal du* eta *egin du*-ren artean ez luke aspektu diferentziarik egon behar. Baina diferentzia hori bada. Horrenbestez, (5c)-ren kasuan, Mendebaldean, *ahal* partikula modal gisa interpretatzen bada ere zenbaitetan, hori baino areago *ahal izan* aditzaren aurrean gaudela ematen du. *Nahi izan* edo *behar izan* aditzen pareko izango litzateke kasu honetan *ahal izan*. Iparraldeko euskaldunek, bestalde, normalean *egiten ahal du* ematen dute *egin dezake*-ren ordain gisa. Hemen *ahal* modala dela onar daiteke *egiten ahal du* eta *egiten du*-ren artean aspektu diferentziarik ez baita. Hain zuzen, biak interpretatzen dira ez-perfektu modura. Horrenbestez, *ahal ez* genuke, Mendebaldean bezala, aditz bat. Segi genezake partikula modalizat hartzen. Baina hemen ere bi erataraz interpretatuko da modaltasun hori, desira gisa batzuetan, baina ahalezko garbi gisa gehienetan.

Rebuschik (1984: 86) “verboïde” deitzen dio *ahal*-i eta “participe présent” delakoa gobernatzen duela nafar-lapurteraz eta “participe passé” delakoa gipuzkeraz. Guretzat batzuetan partikula modala da eta beste batzuetan, bereziki partizipioarekin edo ezer gabe ageri denean, aditza. Izan ere, argi dago *-t(z)en*-ekin batera ageri denean *ahal* ez dela aditza. Kasu bakarra izango litzateke *-t(z)en* formako perpaus osagarria gobernatu eta perpaus honetako osagaien eta perpaus nagusiko aditz laguntzailearen artean komunztadura duena. Adibidez, *ikasi* eta *hasi* aditzekin alderatuz gero, aditz hauek *-t(z)en* formako osagarria gobernatzen dute baina laguntzaile bera dute perpaus osagarria *du* erakoa izan nahiz *da* erakoa izan:

- (6) a. Gauza politikak kantatzen {hasi zen / *zituen, *zuen; ikasi *zen / *zituen, zuen}
 b. Latinez mintzatzen {hasi zen / *zuen; ikasi *zen / zuen}

Baina [*-t(z)en* + *ahal*]-en kasuan, *ahal du* edo *ahal da* forma izango dugu, ustez aditz nagusiak gobernatua den perpaus osagarriko aditzaren arabera. Eta, horrekin batera, mendeko perpaus horretako osagaiek goiko perpausoko komunztaduran eragina dute:

- (7) a. [gauza politikak kantatzen] ahal {ditugu / *dugu}
 b. [latinez mintzatzen] ahal {*dugu / gara}

Hortaz, zail da benetako aditz baten aurrean gaudela esatea. Modala izanez gero, *egiten du* eta *egiten ahal du*-ren arteko diferentzia *ahal* partikula agertzeari edo ez agertzeari egotziko diogu: *egiten du* eta *egiten ahal du*-ren arteko diferentzia bakarra modaltasunean egongo litzateke. Baina honek esan nahi du *egiten ahal du*-ren kasuan *ahal* partikula modalak bi adiera izan ditzakeela, desirazkoa eta ahalezkoa. Eta gaur erabiliena ahalezkoa bada, esan nahi luke desirazko balioaren eta ahalezkoaren artean bigarrena nagusitu dela. Horrelakoak ez dira, gainera, kasu honetan, hain ezohikoak beste euskalkietan, ez eta egungoetan ere. Honako hau guztiz arrunta da eta desira adierazten du:

- (8) Diruak ongi gordetzen ahal dituzu, bestela...

Eta ahalezkoaren bidez ere eman zitekeen:

- (8') Diruak ongi gorde ditzakezu, bestela...

Egingo ahal du geroaldiko forma izango dugu desirazko garbi gisa interpretatuko dugun bakarra. Beste bien interpretazioa, ikusi dugun bezala, neurri batean behintzat, anbiguoak izan litezke desiraren eta ahalaren artean.

Bestalde, *ahal* partikula ahalerako adizkiekin batera ere ageri da maiz:

- (9) a. *Enseia ahal diteke, desira ahal dezake*, baiña alferrik, (Axular, *Gero* 76)
 b. Zergatik Mezako Sakrifizioa eskeintzea da *eman al ditekean* onrarik andien, eta garaiena Jaungoikoari ematea? (Agirre Asteasukoa, *Erakusaldiak* I, 503)
 c. Agindu bi onetantxe dago lege, eta Igarla, edo Profetetan *aurkitu al leitekian* guztija, (Astarloa, *Urteko domeka guztijetarako berbaldi ikasbidekuak* 2. liburua, 1)

Adizki trinkoekin ere agertzen da, *-ke*-dunekin nahiz hori gabekoekin:

- (10) a. Aingeruak ihardetsi zioen: *ahal zohazke* deuseren beldurrik gabe (Larre-guy, *Testamen zaharreko eta berriko historia* I, 206)
- b. zer plazer *ahal duke* hetan guztietan (Axular, *Gero*, 335)
- c. Erdaldunak *ahal doazke* zein bere herritara (Etxeberri Ziburukoa, *Noelak*, 22)
- d. Kurrierak erhautsi kantoniera: oro egun guziez aiduru *ahal daude* haren (J. Etxepare, *Buruxkak*, 147)

Hemen ere ondorioak garbia dirudi: (9)-ko adibide horietan *ahal* partikula modala izan daiteke soil-soilik. *Dezake* edo *diteke*, (9a)-n, esaterako, ezin da *ahal (izan)*-en laguntzaile izan, *enseia* edo *desira* aditzoineri dagokiena baizik. *Ahal*, hortaz, ahalerazko adizkiari eransten zaion partikula modal bat besterik ez litzateke izango, ahalaria indartzera datorren partikula bat besterik ez.

Ahal eta *ezin*-en arteko diferentzia nagusia kokaguneari legokiokoe. Hurrenkerari dagokionez, gaur gauzak beste modu batera badira ere, *ezin*-en kokagune nagusia aditzaren ezkerre da eta *ahal*-ena eskuineko partea.

Lafittek ere "ezin se place avant le participe: *ezin-jasan*, insupportable; *ezin atcheman zuen*, il ne put l'attraper" dio (Lafitte 1944: 228). 350. orrialdean ere, aditzaren aurrean kokatzen dela dio:

- (11) a. *Ezin sartuz, ezin erranez, ezin erranezko, ezin ikusizko*, etab.
- b. *Ezin atcheman dut* «il m'a été impossible de l'attraper; *ezin atchemanen duzu*, vous ne pourrez pas l'attraper; *ezin atchimana da* «il est insaisissable»...

Mendebaldeko euskaldunentzat hemen zerbait harrigarri bada, ez da *ezin*-en kokagunea, eskaintzen zaizkigun itzulpenak baizik. *Ezin atxeman dut / ezin atxeman zuen* perpausak Lafittek aspektuari dagokionez, perfektutzat ematen ditu. Eta egia da hori dela Iparraldeko usadio nagusia. (ikus *OEH*-k *ezin*-i buruz dioena).

Testuak argi mintzo dira, zenbaitetan behintzat:

- (12) a. Harri hura nehork egundaino *ezin athera du osinetik*; han da bethi ur zola zolan, (Barbier, *Ipuinak*, 25).
- b. Gure Jainkoak ere ororekilakoa egundaino *ezin egin du*; edo ez du nahi ukan egin, *ahal zukelarik* (Hiriart Urruti, *Zezenak errepublikan*, 85)

Hegoaldeko usadioa bestelakoa da, ordea:

- (13) a. Jose (...) bere senideak *ezin begi onez ekusi zuen*, zeren Aitak besteai baño onginai geiago agertzen zion, (J. B. Agirre, *Erakusaldiak II*, 41)
- b. Tarantularen puzoiak batzuek ipintzen ditu algaraz, lertzeko zorian, besteak uzten ditu illun, ta beltz; batzuek pozez asitzen dira saltoka, ta *ezin inork gera-erazi ditu*; (J. B. Agirre, *Erakusaldiak III* – 378)

Hots: *ezin atera du* aspektuari dagokionez perfektua badugu ere, *ezin gerarazi ditu* ez-perfektua da. Nolanahi ere, *ahal*-ekin genuen arazo bera dugu hemen ere, euskalkien arteko interpretazio desberdinarena, alegia. Eta hau formaz perfektuak diren adizkiekin

dugu batez ere: *ezin atera du* Iparraldeko usadioan nagusiki burutua dena. Hegoaldekoan, nagusiki *ez*-burutua da. Arazo bat, nolana ere, batasunari begira. Eremu nahasi samarra dela aitortzen dute gure gramatikalariek eta oraindik ere zalantza artean bezala mugitzen gara hemen.

Orain ere etorkizuneko adizkietan ez dago euskalkien arteko horrelako diferentziarik:

- (14) a. Bainan azken urhatsa eginezkero, deusere *ezin eginen dut* nere salbamen-dukotzat (Duhalde, *Meditazioneak*, 119)
- b. alakoa banintz ere, *ezin artuko zinduket* gaur nere gaitzagatik (J. B. Agirre, *Erakusaldiak I*, 473)
- c. Zapata bat dozunean neurri justu doi estuan, *ezin sufrituko dozu* barruan arearik txikiena (Añibarro, *Ggero*, 283)
- d. ... zure banaloria zapatzen duzu, hala non tentazionea datorrenean, zure inklinazionea *ezin iarriko baita* haren alde lehen bezanbat (Silvain Pouvreau, *Philotea*, 458))
- e. Onelanguak egingo balebe pekatu mortalen bat, (...) *ezin aaztuko leuke*, ez lorik egin bildurraren bildurrez ta (Mogel, *Confesino Ona*, 20)

(12) eta (14)-ko adibideek argi erakusten dute oraingoan ere *ezin* partikula modala dela. (12)-an aspektu perfektuzko adizki bati erantsia doa, (14)-koan etorkizuneko aspektu marka daramanari.³

Eta, espero izatekoa den bezala, *ezin* forma *ez*-perfektuzko adizkiekin ere (-t(z)en-e-kin, alegia) aurkituko dugu, oso bakanka bada ere, xubererazko testuetan bereziki:

- (15) a. O etsenplv terriblia jente gaztiarentako *ezin egiten dien* gaizaren bethi suhaitatzeko (*Xarlemagne pastorala*, 927)
- b. gizonak *ezin egiten dutu* bi gauza hok, linkoaren graziaren sokorri aktuala gabe, eta graziaren sokhorri aktuala *ezin ardiasten da*, orazionia gabe (Tartas, *Arima penitentearen okupazione debotak*, 7))
- c. Iauregik, berak *ardiesten ezin duena*, du gutiesten (Oihenart, *Atsotitzak*, 23)

Ezin ere, *ahal* bezala, ahalerazko adizkiekin batera erabiltzen da, erruz erabili ere. Horrenbestez, hau ere partikula modala dela esan beharko da:⁴

- (16) a. *Ezin guziak Meza nagusira etorri ditezke* (J. B. Agirre, *Erakusaldiak II*, 48)
- b. *Ezin barkha ditezke* eta ez garbi bekhatua (Axular, *Gero*, 394)

³ (13)-koak arazotsuak dira: *ezin*, kokagunearan arabera, partikula modala litzateke, baina aspektuaren aldetik begiratuta, aditzat hartu beharko genuke.

⁴ Lafitterentzat (1944: 349-350) jokamolde hau erredundantea da, saihestu beharreko pleonasmoa. Mitxelena, ostera, honela dio: "Aunque parezca pleonástico, lo antiguo parece ser sin duda *ezin sar daiteke*." (Mitxelena, in Villasante 1980: 101). Eta piska bat aurrerago: "La tendencia a evitar los pleonasmos me parece peligrosísima: la lengua hay que tomarla como viene, con o sin redundancias. Mejor dicho, es conocido de sobra que cualquier lengua, en cualquiera de sus planos, tiene inevitablemente una gran tasa de redundancias, cosa que permite que la gente se entienda sin tener que hacer esfuerzos ímprobos en cada caso"(105).

Ezin-en modaltasuna oraindik ere nabarmenago da adizki trinko baten lagun gisa ageri denean.

Ez da ohikoa, baina han hemenka ageri da:

- (17) a. Batzuek ezkonzaren ondoren *ezin daude* ixilik, (J. B. Agirre, *Erakusaldiak* I 571)
- b. Horma makhil, *ezin dabil*, Behar du hil, (Oxobi, *Lan orhoitgarriak*, 123)
- c. Eta neurk dut falta, eztu bertzek parterik: *ezin demaiot* bertzeri atxakiarik, neurk neure burua galdu dut (Axular, *Gero*, 383)
- d. Nehor *ezin dator* enegana, baldin ni igorri nauen Aitak tira ezpadeza (Leizarraga, *Testamentu berria*, 173)

Hauk baino normalagoak dirudite, hala ere, *-(te)ke* morfemadun adizki trinkoak:

- (18) a. Kritika ere *ezin dagoke* izan zitekeenari begira (Mitxelena, *Idazlan guztiak: Liburuez I*, 68)
- b. Zaharra ezin barur diteke, belhauriko orazinotan *ezin dagoke*, erromerian *ezin dabilke* (Axular, *Gero*, 122)
- c. Besteak esan zuan, ezkondu naiz, eta *ezin noake* (J. B. Agirre, *Erakusaldiak* III, 421)
- d. Gogoia alhatzen dudanean munduko gauzetan, khexuz *ezin nagoke* (Lap-hitz, *Bi saindu heuskaldunen bizia*, 22)
- e. Eliza betikoa da, ta, (...) *ezin dirauke* langille, ta serbitzari gabe (Ubillos, *Cristau berri ecarlea*, 217)

Sail honetan sartu beharko lirateke lapurteraz hain ugari diren *ezin duke* modukoak ere. Dena dela, honek *ezin* partikula modala dela erakutsiko luke.

2.2. *Ahal izan eta ezin izan, aditzak*

Orain arte eman ditugun adibide guztietan hurrenkera argia da:

- (19) [*ezin* ... aditz nagusia + laguntzailea]

Hurrenkera hau litzateke usadiozkoa, gainera. *Ezin*, horrenbestez, gainerako elementuetatik (*ahal*, *behar*, *nahi*) bereizten da, bera baita ezkerretara kokatzen den bakarra.

Gaurko joera, ordea, *ezin izan*-entzat, arauzkotasunaren bila edo, *behar izan* eta *nahi izan*-en pareko bihurtzea dela dirudi. Jakina, *ezin*-ek, ezezko partikula denez, laguntzailea beregana erakartzen du, ezkerretara alegia, eta, horren ondorioz, *ezin* + *izan* multzoa aditz modura baliatzera iritsi gara. Horrela, goiko (19) hurrenkera barik, beste hau izagun dugu:

- (20) [*ezin* + laguntzailea + ... aditz nagusia]

Adibidez:

- (21) a. Ezin naiz ibili
- b. Ezin izan diot zertan ari zen igarri

Gaur nagusi ageri zaigun joera hau erakusten dute honako adibide hauek ere:

- (22) a. iñoren ona *ezin du ikusi* (Agirre, *Garoa*, 332)
 b. Erdi hontarik *ezin dugu ihes egin* (Orixe, *Olerkiak*, 515)
 c. Ideia onekin *ezin dugu etsi* (Villasante, *Kristau Fedearen sustraiak*, 112)
 d. Nihori nehoiz *ezin dut gorde* ene aurpegi iluna, gorputza latza badaukat ere bihotza daukat biguna (Xalbador, *Odolaren mintzoa*, 345)

[Partizipioa + *ezin* + laguntzailea] hurrenkera ez da usuegia, horretara eramaten gaituen arrazoiren bat ez bada. Arrazoi horietako bat da perpausa erlatibozkoa izatea, edo baldintzazkoa, esaterako:

- (23) a. zuk ixilik *gorde ezin badezu*, nai dezu beste ark iñori ez esatea (J. B. Agirre, *Erakusaldiak* II, 213)
 b. *Enzun ezin dezakezuean*, ez da bekatu (J. B. Agirre, *Erakusaldiak* II, 58)

Baina baldintzazkoetan beretan ere (22)-ko adibideek erakusten duten joera bera ageri da, [partizipioa + *ezin izan*] ez baizik [*ezin izan* + partizipioa] dela ematen baitu:

- (24) Ama batek *ezin badu* Semia gaizki *ikusi*, Nola amarik onenak Al-izango nau utzi (*Argi Done* Laburra, 165)

Hurrenkera gertatzen ari diren aldaketa nabarmenek *ezin*-en aditzasuneranzko bidea erakusten dute. Eta, egiatan, *ahal izan* eta *ezin izan* aditzat har litezke.

Ikusi ahal du eta *ezin ikusi du* perpausok interpretazio desberdina badute euskalkien arabera, desberdintasun horren berri erraz eman daiteke esanaz batean *ezin* eta *ahal* partikula modalak direla eta bestean, berriz, aditz direla. Aditz direnean, aspektuari buruzko eskakizunak betetzea beraiei dagokie; partikula modal direnean, eskakizun horiek aditz nagusiaren erantzukizun izango dira.

Hiztegi Batuak aditzei dagokien informazioa argiro ematen du eta hala ematen du *ahal izan*-en kasuan: "ahal izan, ahal izaten, ahalko/ahal izango". *Ezin izan*-en kasuan, ordea, ez digu horrelako konturik aipatzen. Bestalde, *Hiztegi Batuak ezin izan*, *ezin*-en azpisarrera gisa ematen du, *ahal izan*-i sarrera osoa ematen dion bitartean. Hori ez da kigu hiztegia egiterakoan gertatutako inkoherezia bat den ala gertatzen den benetan *ezin izan*-i buruzko kontuak *ahal izan*-enak baino ilunago daudelako edo, benetan *ezin*-en aditzasuna ez delako hain argia. Nolanahi ere, iluntasunak iluntasun, *ezin izan* eta *ahal izan* aditz kategoriakoak direla onar daiteke, nahiz eta, beharbada, ez diren *nahi izan*-en edo *behar izan*-en guztiz pareko.

Edozein kasutan, gaurko euskara *ezin izan* eta *ahal izan*-en aditzasunaren alde doala dirudi. Izan ere, testuetan, esaterako, *egin ahal du* bezalakoak ez dira maizegi ageri, ez eta Hegoaldekoetan ere, baina bai partizipiorik gabekoak (*ahal duzuean; ahal izanez gero; ahal baduzu*, eta abar). Hona hemen OEH-ko corpusean aurkitu ditudan zenbait. Ez dira ugariegiak:

- (25) a. lan *egin al* eta nai *dabenai* (Eguzkitza, *Gizarte auzia*, 140)
 b. bitartean mutiltxuak iges egin al izan ebalu (Azkue, *Batxi guzur*, 152)
 c. egin al baldin banitza (Txirrita, *Bertsoak* 1, 252)
 d. jauregi bat egin al badu (Mendiburu, *Idazlan argitarageak* 1. lib., 234)
 e. Etzuela lorik egin al izan (Azkue, *Ardi galdua*, 47)
 f. Guk egin al izan dezagun (Inza, *Kristau ikasbidearen azalpena*, 140)

Egin ahal du-ren ordez, ahalera da erabiltzen dena: *egin (ahal) dezake*. Horrenbestez, partikula modal gisa ageri da batez ere. Ostera, *egin ahal izan du*, *egin ahal izaten du* eta horrelakoak naturalago sentitzen dira, eta corpusean ere errazago aurkitzen. Seguru asko, beste aditz perifrasi horiek *egin ahal du*-k ondoan duen *egin (ahal) dezake* bezalakorik ez dutelako. Iparraldean, bestalde, *egin ahal du*-ren ordez, *egiten ahal du* ageri da nagusi.

Ezin-i dagokionez ere, usadiozko hurrenkera [ezin + partizipioa + laguntzailea] baldin bazen, gaur, ezeztapenean ohikoa den moduan, beste honako hurrenkera dugu nagusi: [ezin + laguntzailea + partizipioa]. Hara:

(26) *Ezin etorri naiz* → *ezin naiz etorri*

Jakina, [partizipioa + ezin + laguntzailea] hurrenkera ere zilegi da sintaxiak hala eskatzen baitu zenbaitetan. Esaterako, perpaus erlatiboetan:

(27) Baina mihia ezeinere gizonak ezin hez dezake: *zeba ezin daiten* gaitz bat da pozoin mortatez bethea (Leizarraga, *Testamentu berria*, 405)

Iparraldeari dagokionez, badira oraindik arazo gehiago. Lafittek (349. orr.). *Ahal*-en honako erabilera hauek jasotzen ditu:

- (28) a. *Jaten ahal du / urruntzen ahal zen*
 b. *Egin ahal izan du / urrundu ahal izan zen*

Aditza geroaldian doanean, batzuek *eginen ahalko du* baina ez *hartuko ahalko du*, beste batzuek *hartu ahalko du* eta *egin ahalko du* erabiltzen omen dute. Gehientzat, ordea, *-t(z)en* da nagusi:

(29) *Egiten ahalko du / urruntzen ahalko da*.

Bestalde, *ezin*-en erabilera murriztuz joan da Iparraldean [ezin + ahalera] esamoldearen ordez, *ez ezeztapen* partikularen bidez osatuak erabiltzen baitira gaur nagusiki: Hegoaldean *ezin dut egin* edo *ezin dezaket egin* esango litzatekeen lekuan Iparraldean *ez dut egiten ahal* da nagusi. Dena dela, honek ez luke batasunaren ikuspegitik arazorik sortuko. *Egin ahal dut* moduko esapideetan egongo litzateke, batez ere, arazoa, *ahal* hori modu partikula izan daitekeelakoa (eta, horrenbestez, aspektu burutua izango genuke), edo aditza izan daitekeelako (eta aspektu ez-burutua).

[*-t(z)en + ahalko*], berriz, nahasteko zerbait genuke. Eman ditugun argudioen araber, partikula modala litzateke egiazko aditza baino areago. Ordea, *ahalko* edo *ahal izango* forma dugunez gero, aditzen sailean utzi beharko genuke. [Partizipioa + *ahal izan du / da*]-ren kasuan *ahal izan* aditza izango da eta gainerako euskalkietan duen adiera berekoa izango litzateke.

Onorioa zein da? Eraikuntza “delikatua” dela eta faktore askoren eraginez, nahasteko egitura bat sortu dela. Partikula modala ez ezik, bestelako aditzen eraginez, bereziki *behar izan* eta *nahi izan*-en eraginez, adiztasuna hartzen joan da elementu hori eta gaur, egitura batzuetan modalitasuna argi dagoen bitartean, beste batzuetan adiztasuna ezin ukatuzkoa gertatzen da.⁵ Beste zenbaitetan, berriz, nahasteko zerbait izango genuke.

⁵ *Ezin izan* eta *ahal izan*-ek gaur aditz gisa lan egiten dutela onartuta ere, ordea, ez dira iritsi *behar* edo *nahi izan*-en adiztasun mailara. Euskara baturako Euskaltzaindiak *joan behar dut / naiz* eta *joan nahi dut / *naiz* arautu badu ere, *ezin izan* eta *ahal izan*-en kasuan, osagarritz hornituta doazenean, *da* erako laguntzailea bakarrik onartzen da. Horrela arautua egon arren, ordea, badira euskaldunak *ezin dut etorri* diotenak, adibidez. Hauentzat, jakina, *ezin izan*, *behar izan* edo *nahi izan* bezain aditz da.

Ezin izan, horrenbestez, *ahal izan* bezalakoxea izango dugu. Biak aditz izan daitezke. Hori guztiz nabarmena gertatzen da *ezin* eta aditz laguntzailea elkarren ondo-ondoan ageri direnean:

(30) *ezin dira kabitu* liburuxka baten (Uztapide, *Sasoia joan ta gero*, 311)

Baina, gaurko hitz hurrenkera ohikoena hori bada ere, *ez* da hori horrela izan beti. Askoz arruntagoa da testuetan *ezin* perpausaren ezkerrean ematea eta laguntzailea aditz nagusiaren ondoren:

(31) ardoarekin erazekirik *ezin eskura ditue* beren buruak, (Agirre Asteasukoa, *Era-kusaldiak* 3, 381)

Hemen zail gertatzen da *ezin izan* aditza dela onartzea. Aditz arrunta behintzat ez litzateke izango, horrelako aditz *etenak* ez baitira euskaraz gertatzen. "Modales de infinito" deitu zituen Azkuek. Izaera hori inon baino argiago ageri da honako honen antzekoetan:

(32) Azkuerentzat lehendabiziko kontua zen beste modu garbiago batean *ezin esan ahal izatea* (Mitxelena, *Idazlan guztiak: Hizkuntzalaritzaz II*, 125)

3. Nominalizazio bidea

Ahalaren eta, batez ere, ezinaren berri eman daiteke euskaraz aditz nominalizatuaz baliatuz: [...*t(z)ea* / *t(z)erik*] + {*ukan, eduki, izan, egon*}. Adibidez:

- (33) a. Gela honetan ez dago erretzerik.
b. Etxea alokairuan hartzea ere badago.

Esamolde honen egitura sintaktikoa argia da: perpaus nagusi bat, aditza *ukan, eduki, izan* edo *egon* duena, eta honen mendeko gisa ageri den perpaus jokatu gabea, ...*t(z)ea* / *t(z)erik* itxura hartzen duena.

3.1. -*t(z)erik*

Absolutiboaren eta partitiboaren arteko joko hori tartean dugularik, zail da pentsatzea adizki edo aditz perifrasi soil baten aurrean gaudela. *Izan* eta *ukan* laguntzaileez gainera, *egon* eta *eduki* ere erabil daitezke. Horregatik, biderik egokiena egitura sintaktiko berezi bat dugula pentsatzea da, lexikalizatua dena, edo lexikaltze bidean, zeren helburu jakin honetarako bakarrik erabiltzen baitugu delako espidea.

Adibide ugari eman litezke, oso erabilia baita:

- (34) a. Ederra, lagunaren ondoan *ez dago aspertzetik* (Orixe, *Mireio*, 51)
b. abererik gabe ez da ongarririk, eta ongarririk gabe *ez da biltzerik* (Duvoisin, *Euskal dialogoak*, 60)
c. Baldin bethi ere azkenarekin gelditu nahi bazara, eta ez behin ere amorerik eman eta ez amaiñatu, *ezta gerlaren akhabatzerik* (Axular, *Gero*, 194)
d. Egunez *ez omen zan izaten trintxeratik ateratzerik* (Salaverria, *Neronek tirako nizkin*, 83)

- e. Neke gaberik, *ezta bizitzerik* (Oihenart, *Atsotitzak*, 29)⁶
- f. Hori, eta ez da hutsaren hurrena, *ez dago ukatzerik* (Mixelena, *Idazlan guztiak: Artikulak eta beste 2*, 91)

Esamolde hau ezintasuná adierazteko baliatzen dugu (ik. Villasante 1980: 101). Baina partitiboa ezeztapenarekin batera ez ezik, bestelako kontestuetan ere erabil daiteke, gainerako partitiboak bezala: baldintzazkoetan eta galderazkoetan, adibidez. Orduan ez gaude jada ezintasunaren aurrean, ahalaren aurrean baizik:

- (35) a. *Erosterik baldin baduzu*, erosi niretzat bi (=eros badezakezu)
- b. *Ba al daukazu* datorren igandean gurera *etortzerik?* (= etor zaitezke?)
- c. Bederen, emakumeok tabernetan *sartzerik bagenu* (Etxaide, *Joanak joan*, 202)

Dena dela, *ezin etorri naiz* eta *ezin etor naiteke*-ren artean legokeen desberdintasunaz Azkuek eta Altubek eztatida izan zuten bezala (ik. Azkue 1923: 766; Altube 1929: 248), galde egin liteke ea *ezin naiz joan* eta *ez daukat joaterik* erabat baliokide ote diren. Ezintasuna, ahala bezala, modu batera baino gehiagotara uler daiteke. Ezintasun bat "fisikoa" izan daiteke, nolabait, edo logikoa, baina honen ondoan, norbaiten ezintasuna izan daiteke baimenik eza, debekua, edo baita ere, zergatik ez, aukerarik eza. Esanahi hauen arteko mugak ez dira oso argiak. *-t(z)erik*-en bidez osatutako esamolde honetan gailentzen den esanahia, nire belarrirako behintzat, ezintasun fisiko deitu dugun hori baino areago, bigarrena da. Adibidez, norbait elbarri aurkitzen bada, hanka hautsita esaterako, ez zait oso normala iruditzen honako hau:

(36) Ez daukat oinez ibiltzerik

Baina medikuak, esaterako, oinez ez ibiltzeko agindua eman badio, ez litzateke arazorik izango perpaus hori berori debeku gisa interpretatzeko. Kontua da pentsa daitezkeela egoera jakin batzuk non *-t(z)erik* esapideak ez lukeen tokirik izango:

- (37) a. Urliak eta sandiak ezin dute elkar ikusi
- b. *Urliak eta sandiak ez daukate elkar ikusterik

(37b) esatea zilegi izango litzateke, urliak eta sandiak elkar ikusteko debekua bahlute, lehiaketa batean esaterako.

Era berean, honako adibide hauek ere ez lirateke esangura berekoak:

- (38) a. bitarte orretan be *ezin dira* ixillik *egon* Arranondoko emakumeak, (Ag Kr)
- b. Bitarte horretan ere ez daukate isilik egoterik Arranondoko emakumeek.

Hortaz, zenbait kasutan behintzat, badirudi badela diferentzia eta horri egotzi behar zaio zenbaitetan forma bat hautatu beharra eta beste zenbaitetan beste bat. Nolanahi

⁶ Egia da holakoetan bestelako elementurik gabe, zail dela jakitea *bizitzerik* perpausa ala izena den. Beste batzuetan argi dago izena dela partitiboa ageri dena, hori da genitiboaren agerpenak salatzen duena: Nork ez du, batez ere, esku artean aspaldidanik darabilen *lan gogorraren aditzerik?* (Mixelena, 1)

ere, aditz nominalizatuzko esamolde hau markatuagoa da *ezin-ez* osatua baino. Horregatik, *-t(z)erik* erabil daitekeen guztietan *ezin* erabili ahalko da, baina alderantziz, *ez*.

3.2. *-t(z)ea*

Forma nominalizatu hauekin jarraituz, pentsa liteke partitiboaren ordezkari absolutibo⁷ agertuko zaigula testuingurua baiezkoa denean, eta, ezintasuna adierazi beharrean, ahala adierazteko bide bat izan litekeela hau:

(39) Ez dut dirurik eta ez daukat auto berria erosterik

esan daitekeen bezala, beste hau sortuko litzateke:

(40) Badut aski diru eta auto berria erostea badaukat.

Hain zuzen, horrelako esamoldeak idazle zaharretan aurkitzen ez diren arren, gaurko gazteen ahotan eta baita zenbait idazleren luman ere, ugari dabilta. Berrikuntza baten aurrean gaudela esan liteke, horrenbestez:

(41) aspaldiko lagun bat besterik *ez* da, eta beraz, *badaukat* telegrama bat *bidaltzea eta* gaiso nagoela *esatea* (B. Hidalgo, *Dorian Grayren erretratua* 50. or., XX. Mendeko ECE)

Badirudi perpaus hauen onargarritasunaren elementu garrantzizko bat *ba-* baiezta-pen marka eramatea dela. Horrekin batera, *ere* lokailua ere aurkituko dugu:

(42) a. Baina alderantziz ere *badago egitea* (*Inguruneal* 6 0072, XX. Mendeko ECE)

b. ??Baina alderantziz ere *egitea dago*.

Mendeko perpaus gisa ematen dugunean ere onargarritasuna asko hobetzen da:

(43) Etxea erostea badaukan arren, ez du nahi horretan dirurik gastatu.

Gaurko zenbait idazlek baldintzazko perpausetan ere lasai asko darabilte. Honako adibide hauetan, *esatea badago*, "esan badaiteke"-ren ordain gisa ematen zaigula dirudi:

(44) a. esan beharrean nago, adimena baino gehiago patu itsu bat izan dela beti, horrela *esatea badago*... (Azurmendi 0019, XX. Mendeko ECE)

b. Hor (...) gordetzen da da iluna (...) dorreko erlojuaren urdail esteetan, *esatea badago*. (P. Aristi 0111, XX. Mendeko ECE)

⁷ *-t(z)ea + eduki* moduko esapide bat ere bada, Gipuzkeraz behintzat, ahalerarekin zerikusirik *ez* duena. Hau aginteratik hurbilago dago beste inondik baino. Gaztelaz horietako batzuen ordain izan litekeenei Bosque (1980), "imperativo retrospectivo" deitzen zien. Euskaraz, jakina, *etortzea zeneukan* eta holakoak "retrospectivo" izango dira, baina *etortzea daukazu* bezalakoak egiazki "prospectivo" izango lirateke.

4. Ondorio gisa

Ahalaren inguruko kontu hau aski nahaspilatua ageri zaigu, euskalki guztiek ez baitute berdin jokatzeko. Alde batetik, ahalera bezala eskaintzen zaizkigun *dezake/zezakeen/lezake* hirukotearen jokoak ez da berdina bazter guztietan. Badirudi praktikan euskaldun askorentzat hirukotea baino areago bikotea dela. Problema da bikote desberdina dela euskalki batzuetan eta besteetan, zeren Ekialdeko euskalkietan *lezake* baldintzazko ondorioetan erabiltzen da, ez bestelakoetan. Baina Mendebaldean, *dezake/lezake* oposizioak praktikan ez du indarrik. Bestalde, aspektuaren aldetik sor daitezkeen eskakizun guztiei erantzuteko motz gelditzen dira ahalerazko adizki horiek. Moztasun hori *ahal* eta *ezin* partikulen bidez konpontzen da euskaraz. Hauek joko handia ematen dute, baina sortzen duten konbinatoria hain da ugaria, non arazoak ere sortzen baitira: batzuetan, forma desberdinek ez dakarte esanahi desberdinik berekin, eta alderantziz, forma berak zenbaitetan balio desberdina du euskalkiaren arabera. Argitasun piska bat lortzen da partikula hauek batzuetan egiazko aditz gisa lan egiten dutela baina beste batzuetan partikula modal soilak direla onartzen badugu. Arazoa da “erdibideko” formak ere badirela eta hauetan zeren aurrean gauden jakitea ez dela erraz. Nolanahi ere, oso mugikorra den arloa dugu hau eta gaurko euskarari arreta pixka batekin erreparatuz gero, berehala konturatzen gara formak araupean ezartzera jotzen dugula, arauzkotasunerantz abiatu gabe gabiltzala. Hortik dator, *ezin*-en kasuan esaterako, osagaien leku aldaketa nabarmena.

Azkenik, nominalizazioak ere beste bide bat eskaintzen digu arlo honetan. Eta hemen ere, partitibozko usadio zaharraren ordez, gaur zenbaiten ahotan behintzat absolutiboari ere leku egin nahi zaiola dirudi.

Hona hemen, laburpen gisa, aukera desberdinak biltzen dituen taula, nahiz eta oraingoz dauden aukera guztiak ez ditugun zerrendatu:

1. taula

[... partizipioa] + [AHAL IZAN] _{Aditza}	ahal + ahalera ezin
egin ahal {du / zuen / luke} egin ahal izan {du / zuen} egin ahal izaten {du / zuen} egin ahal izango {du / zuen / luke} egin ahalko {du / zuen / luke / zukeen} egin ahal balu egin ahal izan balu egin ahal izango balu ...	egin (ahal) dezake / zezakeen / lezake egin ahal baleza ezin egin {dezake / zezakeen / lezake} ezin {dezake / zezakeen / lezake} egin ezin egin baleza ...

ezin + aditz jokatu ahal	[EZIN IZAN] _{Aditza} + [... partizipioa]
ezin egin {du / zuen} ezin egiten {du / zuen} ezin egingo {du / zuen} ... egin ahal {du / zuen} egiten ahal {du / zuen} egingo ahal {du / zuen} ...	ezin {du / zuen} egin ezin izan {du / zuen} egin ezin izaten {du / zuen} egin ezingo {du / zuen} egin ezin balu egin ...

Bibliografia

- Altube, S., 1929, *Erderismos*, Gaubeka, Bermeo.
- Azkue, R. M^a, 1925, *Morfología Vasca*.
- Bosque, I., 1980, "Retrospective Imperatives", *LI* 11, 415-419
- , & V. Demonte, (arg.), 1999, *Gramática descriptiva de la Lengua Española*, Real Academia Española, Espasa, Madrid.
- Eguzkitza, A., 1991, "Partikula modalez ohar pare bat", *ASJU* 25.3, 961-963.
- Euskaltzaindia, 1973, "Aditz laguntzaile batua", *Euskera* XVIII, 5-74.
- , 1984, *OEH-ko testu corpora*. Bilbo.
- , 1987, *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak II. Aditza*, Bilbao.
- , 2000, *Hiztegi Batua*, Euskaltzaindia, Bilbao.
- , 2002, *XX. Mendeko Euskararen Corpus Estatistikoa* [= ECE].
- Garate, G., 1988, *Erdarakadak*, Mensajero, Bilbao.
- Garrido, J., 1999, "Los actos de habla. Las oraciones imperativas", in Bosque & Demonte (arg.), 3879-3928.
- Hernanz, M^a Ll., 1999, "El infinitivo", in Bosque & Demonte (arg.), 2197-2356.
- Ithurry, 1920, *Grammaire basque. Dialecte labourdin*. 2. argitalpena (1979), Ediciones Vascas, Donostia.
- Lafitte, P., 1944, *Grammaire Basque*, Baiona
- , 1974, "Euskal aditzeko hiru -ke atzizkiak", *Euskera* XXIX, 152.
- Lafon, R., 1943, *Le système du verbe basque au XVI siècle*, Bordeaux.
- Michelena, L. & I. Sarasola, 1987-, *Diccionario General Vasco. Orotariko Euskal Hiztegia*, Mensajero, Bilbao.
- Mujika, J. A., 1988, "Partículas modales de la flexión verbal", *ASJU* 20.2, 453-478.
- , 1994, "Partikula modalez berriro", *ASJU* 28.1, 333-336.
- Rebuschi, G., 1984, *Structure de l'énoncé en basque*, SELAF, Paris.
- Villasante, L., 1980, *Sintaxis de la oración simple*, Editorial Franciscana Aranzazu, Oñati.